

## Nr 15.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; given Stockholms slott den 31 december 1943.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

2. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; samt

3. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

GUSTAF.

*Gustav Möller.*

**Förslag**

till

**Lag**

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934)  
om tjänsteplikt.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt<sup>1</sup>, vilken enligt lag den 30 juni 1943 (nr 450) gäller till och med den 30 juni 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1945.

---

**Förslag**

till

**Lag**

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935)  
om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj  
1920 (nr 245) om medling i arbetstvister.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 december 1939 om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, vilken förstnämnda lag enligt lag den 30 juni 1943 (nr 451) gäller till och med den 30 juni 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1945.

---

**Förslag**

till

**Lag**

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444)  
om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken gäller till och med den 30 juni 1944, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1945.

---

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 6 § se SFS 1943: 450.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans  
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den  
10 december 1943.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER,  
ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER,  
GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen  
för socialdepartementet, statsrådet Möller:

*Lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt* gäller — sedan dess  
giltighetstid blivit förlängd, senast genom lag den 30 juni 1943, nr 450 —  
till och med den 30 juni 1944.

Lagen om tjänsteplikt är, i likhet med flera andra författningar av be-  
redskapslagstiftnings natur, så uppbyggd, att dess centrala bestämmelser,  
vilka återfinnas i 2—7 kapitlen av lagen, träda i tillämpning först sedan  
Kungl. Maj:t särskilt förordnat därom. Sådant förordnande må utfärdas vid  
krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga,  
av krig föranledda förhållanden. Under tid då riksdagen är samlad må för-  
ordnande utfärdas endast med riksdagens samtycke. Förordnande, som med-  
delas enligt lagen, skall enligt övergångsbestämmelserna till densamma ej  
gälla längre än lagen äger giltighet.

På framställning av Kungl. Maj:t (proposition nr 215 till 1940 års lag-  
tima riksdag) har riksdagen (skrivelse nr 190) givit sitt samtycke till utfär-  
dande av förordnande, att 2—7 kap. lagen om tjänsteplikt skola äga till-  
lämpning. Med stöd av nämnda samtycke har Kungl. Maj:t genom kun-  
görelser den 26 april 1940 (nr 269), den 28 juni 1940 (nr 636) och den 29  
maj 1942 (nr 266) förordnat, att 2 kap. respektive 7 och 3 kap. lagen om  
tjänsteplikt skola äga tillämpning.

2 kap., som omfattar 5—7 §§, handlar om arbetsförmedling. Med stöd  
av 5, 6 och 48 §§ i lagen har den 7 maj 1940 utfärdats kungörelse (nr 329)  
om statlig ledning av den offentliga arbetsförmedlingen. Enligt 1 § i denna  
kungörelse (ändrad senast genom kungörelse den 30 juni 1943, nr 452) skola  
från och med den 20 maj 1940 tills vidare till och med den 30 juni 1944  
i varje län samt i Stockholms stad den eller de arbetsförmedlingsanstalter,  
som finnas anordnade enligt lagen den 15 juni 1934 (nr 267) om offentlig  
arbetsförmedling, stå under ledning av vederbörande länsarbetsnämnd och  
utöver dem eljest åliggande uppgifter fullgöra vad enligt lagen om tjänste-  
plikt ankommer på arbetsförmedlingsanstalt ävensom i övrigt biträda läns-  
arbetsnämnden.

3 kap. i lagen om tjänsteplikt, som omfattar 8—11 §§, handlar om arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser. Förordnande i nämnda hänseenden gäller för närvarande allenast såvitt avser torvhanteringen, för vilken arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser första gången infördes genom kungörelse den 29 maj 1942, nr 267. Nu gällande kungörelse i ämnet är utfärdad den 29 juli 1943, nr 641, med stöd av 8, 9, 40 och 48 §§ lagen om tjänsteplikt. Kungörelsen stadgar, att arbetstagare icke må anställas i torvhantering annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller eljest med dess medgivande. Då arbetsförmedlingsanstalt anvisar arbete eller prövar fråga om medgivande till anställning skall, i den utsträckning statens arbetsmarknadskommission föreskriver, behov av arbetskraft till jordbruk och skogsbruk tillgodoses före behov av arbetskraft till torvhantering. Envar, som bedriver torvhantering eller deltagar i däri förekommande arbeten, är skyldig att enligt föreskrift av statens arbetsmarknadskommission lämna upplysning om förhållanden av betydelse för kungörelsens tillämpning.

7 kap. i lagen om tjänsteplikt omfattar allenast en paragraf, 16 §, samt handlar om allmän tjänsteplikt. Kungl. Maj:t, som meddelat förordnanden rörande skyldighet för viss medicinalpersonal att på grund av tjänsteplikt fullgöra arbete, har utfärdat *dels* den 28 juni 1940, med stöd av 3, 16, 40 och 48 §§ i lagen, kungörelse (nr 637) med särskilda bestämmelser om tjänsteplikt för medicinalpersonal (ändrad genom kungörelse den 16 maj 1941, nr 250), *dels* den 8 november 1940 kungörelse (nr 929) om lönenämnd för tjänsteplikt för medicinalpersonal, *dels ock* den 16 maj 1941 kungörelse (nr 249) med avlöningsbestämmelser för tjänstepliktig medicinalpersonal, anställd hos staten (ändrad genom kungörelser den 19 september 1941, nr 781, och den 13 februari 1942, nr 47). Slutligen har Kungl. Maj:t den 13 november 1942 utfärdat *dels*, med stöd av 16, 23, 25, 40 och 48 §§ i lagen, kungörelse (nr 878) om tjänsteplikt för män, födda år 1923 — enligt vilken kungörelse det åligger varje svensk man, som är född år 1923, att i enlighet med de föreskrifter, vilka statens arbetsmarknadskommission meddelar, antaga och utföra sådant arbete i skogsbruk eller torvhantering, som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva, ävensom arbete, som erfordras för inkvartering och utspisning av dem, som sysselsättas i skogsbruk eller torvhantering — *dels ock* kungörelse (nr 879) om allmän lönenämnd för tjänsteplikt.

Samtidigt med lagen om tjänsteplikt utfärdades *lag (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetsstvister*. Däri föreskrives, att under tid, då 4 eller 7 kap. lagen om tjänsteplikt äger giltighet, lagen om medling i arbetstvister skall äga vidgad tillämpning därutinnan, att 3 § sistnämnda lag skall vara tillämplig utan hinder av att lönenämnd enligt lagen om tjänsteplikt är upprättad samt att förlikningsmans ingripande enligt första stycket av nyssnämnda paragraf bör ske i arbetstvist av större betydelse, oaktat densamma icke medfört eller synes hota att medföra arbetsinställelse. Jämväl lagen den 30 december

1939, nr 935, gäller — sedan dess giltighetstid blivit förlängd, senast genom lag den 30 juni 1943, nr 451 — till och med den 30 juni 1944.

Förut har nämnts, att arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser för närvarande gälla allenast såvitt avser torvhanteringen. Tidigare gällde liknande bestämmelser för byggnadsverksamheten. Från och med den 1 juli 1943 infördes emellertid — genom lag den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete — särskild licenslagstiftning på nämnda område. Enligt 1 § i nämnda lag, vilken gäller till och med den 30 juni 1944, äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i lagen skola äga tillämpning. I 2 § stadgas, att byggnadsarbete icke må bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*), vilket meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av lagen. Vidare innehåller lagen, i 3 § definition å begreppet byggnadsarbete, i 4 § föreskrift om att i byggnadstillstånd må stadgas begränsning eller villkor för arbetets bedrivande eller för användningen av förnödenheter eller arbetskraft, i 5 § bestämmelse om undantag i vissa fall från kravet på tillstånd för byggnadsarbete, i 6 § stadgande om rätt till tillträde till arbetsplats m. m. för dem, som ha att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av lagen samt i 7 § åläggande för den, som bedriver byggnadsarbete, samt för hos honom anställd arbetstagare att lämna de upplysningar och förete de handlingar, som äro erforderliga för tillsynens utövande. Slutligen finnas i lagen straff-, åtals- och fullföljdsbestämmelser ävensom stadgande, enligt vilket Konungen eller efter Konungens förordnande tillsynsmyndigheten äger meddela närmare tillämpningsföreskrifter.

Genom kungörelse den 29 juli 1943 (nr 640) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken kungörelse trädde i kraft den 1 augusti 1943, har Kungl. Maj:t förordnat, att 2—7 §§ nyssnämnda lag skall äga tillämpning samt meddelat tillämpningsföreskrifter till lagen.

Förhållandena äro alltjämt sådana, att, såvitt nu kan bedömas, behov av en lagstiftning om tjänsteplikt kommer att föreligga jämväl efter den 30 juni 1944. Gällande lagar om tjänsteplikt och om utvidgad tillämpning av lagen om medling i arbetstvister synas därför böra erhålla fortsatt giltighet, förslagvis till och med den 30 juni 1945.

Vad nu anförts rörande lagen om tjänsteplikt gäller även i fråga om lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete. Jämväl denna lags giltighet bör sålunda förlängas till och med den 30 juni 1945.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över i enlighet med vad förut anförts upprättade förslag till lag

Departements-  
chefen.

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister samt lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, av den lydelse bilaga <sup>1</sup> till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omnämnda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

*Sten-Eric Heinrici.*

---

<sup>1</sup> Denna bilaga, vilken är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den  
28 december 1943.*

Närvarande:

justitieråden ALSÉN,  
LIND,  
regeringsrådet EKLUND,  
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 23 december 1943 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 december 1943, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; samt

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av t. f. chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet hovrättsrådet J. M. Wahlbäck.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott  
den 31 december 1943.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 28 december 1943 avgivna utlåtande över de den 10 december 1943 till lagrådet remitterade förslagen till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister och lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete samt hemställer, att förslagen, vilka av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

*Sten-Eric Heinrici.*